

УДК 821.111(430) – 1Аус.09

**МЕТАФОРА ЄВРЕЙСЬКОГО НАРОДУ В АНГЛОМОВНІЙ
ПОЕЗІЇ РОЗИ АУСЛЕНДЕР НА ПРИКЛАДІ ВІРШІВ
“THE FORBIDDEN TREE” ТА “THE CLINIC”**

Ірина Олександрівна Вікирчак

orcid.org/0000-0002-4576-0623

i.vikyrchak@gmail.com

Аспірантка

*Кафедра зарубіжної літератури, теорії літератури та слов'янської філології
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Вул. Коцюбинського, 2, 58012, м. Чернівці, Україна*

Анотація. Розглядається образ єврейського народу в англомовній поезії Рози Ауслендер. Показано, що основними мотивами цього періоду стають пошуки нової ідентичності, переживання втрати матері й переосмислення жахів другої світової війни та її наслідків для єврейського народу й Європи в цілому. Аналізуються поезії „Заборонене дерево” і „Клініка”. Зокрема, зроблено висновок, що в поетиці Рози Ауслендер фенікс залишається сталим символом надії та відродження єврейського народу.

Ключові слова: Роза Ауслендер, „Заборонене дерево”, еміграція, Нью-Йорк, Голокост, єврейський народ, фенікс.

Поетеса Роза Ауслендер належить до жертв Голокосту, яким вдалося його пережити, але душі яких залишалися пошрамованими цим травматичним досвідом. Страшний період з 1941 по 1943 роки Роза Ауслендер, як відомо, провела у чернівецькому гетто, переховуючись в останній рік у підвалах будинків [5, с. 72].

Починаючи з 1940 року, ці події призвели до глибокого розламу в творчості поетеси, який поділив її на дві нерівні частини,

пов'язані між собою, щоправда, спінозіанським світоглядом, ланкою, що надає їй поетиці цілісності. Деякі дослідники виділяють окремо вірші, написані під час перебування в гетто (збірка "Gettomotive"), та вірші, написані *post factum* [6, с. 210].

Попри приватний пережитий досвід, поезії Р. Ауслендер, в яких ідеться про Шоа, мають дуже загальний характер: їх можна легко сплутати з віршами, пов'язаними не з Голокостом, а, наприклад, із будь-якою іншою трагічною ситуацією. Ніколи в них не вишукуються винні в катастрофі. Це стосується як поезій, створених одразу по війні, так і пізніших, наповнених ретроспективами віршів. Те ж саме можна сказати й про цикл "Gettomotive": читач не довідується про життя в гетто чи про страждання індивідуальних жертв геноциду. Метою творення поезії в цей час було завдання пережити, а не фіксувати події, поезія була сховком від реальності, а не свідченням страждання [7].

Поетика Рози Ауслендер не може бути визначена в межах звичних формул поезії Голокосту. Це стосується як окремих творів, так і цілості розкиданих текстів, які резонують із катастрофою європейського єврейства та її наслідками. На перший погляд видається, що дискусія із дійсністю Голокосту для єврейської авторки, що пережила фашизм, на відміну від Неллі Закс та Пауля Целана, не відіграє центральної чи домінуючої літературної ролі в тематиці, – зазначає Йенс Біркмеєр [4, с. 9]. Попри те, кількість цих поезій серед загальної кількості (близько 3000 віршів) досі вражаюча. На противагу Неллі Закс та своєму земляку Паулю Целану, Шоа не є домінуючим центром у текстах Ауслендер. Тотальний цивілізаційний розлам Аушвіцу, винищення єврейського народу, геноцид, – важливий енергетичний центр ліричних світів їхніх спогадів. Відсилання на комплекс метафор Голокосту розкидані по корпусу текстів, хоча сам процес винищення не з'являється ніде. Якщо йти цими слідами, то ми не зустрінемо тут мімезису історичної катастрофи, не зустрінемо патології терору двадцятого століття, а лише приватну, повністю інтимну картину світу автора, що може бути розшифрована через підходи до інтерпретації пам'яті, травми, смутку та відречення. Це дозволяє їй поезіям бути прочитаними „під знаком Шоа”, але не через визначені формули так званої лірики Голокосту [4, с. 10].

Як зазначає Галина Сініло, тема Голокосту в поезії Рози Ауслендер звучить у контексті не тільки долі єврейського народу, але й світової долі, в ній тісно переплітаються національні та загальнолюдські екзистенційні мотиви. „Нескінченне сонячне затемнення” стає визначенням світу, що живе в темряві ненависті, відкинувши любов. Час ніби зупинився, ставши „сліпим літом” (Blinder Sommer), а ще – „попелястим літом” (Ashensommer), бо все дороге серцю поетеси перетворилося на попіл. Але це „попелясте літо” не тільки для рідної Буковини, для її рідного народу – „це попелясте літо в світі”, де все приречене на знищення [2].

Англомовний період творчості поетеси припав на роки повоєнної еміграції до Америки 1947 р. До тягара пережитих травм додалася також смерть матері поетеси, яку та збиралася, та не встигла забрати до Сполучених Штатів. Р. Ауслендер на рік зовсім перестає писати, а потім раптом починає робити це англійською мовою. Це були перші вірші, перші спроби художнього осмислення цього розлому. У 1995 році розпорядник спадщини поетеси Гельмут Браун зібрав 195 англомовних поезій авторки та видав їх збіркою “The Forbidden Tree” („Заборонене дерево”) [3]. Одноіменний вірш зображує дерево, що зростає в Едемському саду, покалічене на понівечене гітлерівщиною. Це єдиний відомий нам вірш, в якому таки називаються винні в руйнуванні, спричиненому Голокостом. У ньому йдеться про увесь єврейський народ, не знаходимо тут посилянь на особисті спогади авторки. Для називання нацистів Ауслендер використовує спершу безособове „вони”, а потім метонімію з авторським неологізмом „гітлеровані очі” (hitlered eyes) та „гітлерований подих” (hitlered breath). Дерево промовляє саме за себе, від першої особи, – ця персоніфікація викликає ще більшу емпатію читача, передає біль, але також міцність та жагу до життя:

THE FORBIDDEN TREE

A sturdy tree
I grew
from border to border –
the forbidden tree
in the Eden
of the mighty.

ЗАБОРОНЕНЕ ДЕРЕВО

Міцним деревом
я зростала
від кордону і до кордону –
забороненим деревом
в Едемі
Всевишнього.

Yet they ate my fruits.
Unwillingly
they ate
the pariah fruits
they drank
the juice of wisdom
cursing it.

Та вони з'їли мої плоди
мимоволі
вони з'їли
вигнанські плоди
вони випили
соки мудрості
проклинаючи їх.

Though knives
of Hitlered eyes
shredded my fruits
though gas
of Hitlered breath
burned my bark –
I survived
a sturdy tree
with broken branches
bleeding fruits
but vigorous roots
growing from border to border [3].

Ножами
гітлерованих віч
пошматовано мої фрукти
газом
гітлерованого подиху
спалено мою кору –
я вижила
міцне дерево
моє галуззя поламає
мої плоди кровоточать
та уперте коріння
росте від кордону і до кордону
(переклад наш. – І. В.).

Імовірно, Р. Ауслендер свідомо вибрала метафору дерева, посилаючись на Сефірот – дерево життя. Образ дерева з понівеченими гілками, проте міцним корінням символізує незламну внутрішню силу та надію на „відростання”, відродження міцної крони.

Центральною проблемою будь-якої поезії, пов'язаної з Голокостом, у тому числі й поезії Рози Ауслендер, є контраст незмірного страждання та необхідності проговорити його адекватно, використовуючи припустиму естетику. Поетичний імпульс свідка минулих жахів, спрямований на те, щоб свідчити та архівувати жертви, також характерний для творчості Рози Ауслендер. Її різноманітні, індивідуальні, іноді проблематичні ліричні картини світу, їхні пекельно-метафоричні фантазмагорії часто апелюють до тотальної беззмістовності Голокосту. Особисті травматичні переживання, як і Голокост у цілому, не має сенсу більше витлумачувати. Трагедія сама по собі стає метафорою, але не поясненням. У віршах Р. Ауслендер не знаходимо герменевтики Голокосту, а радше уявлення неосяжного. Вона шукає з'яву, а не

сенс трагедії [4, с. 12].

У вірші „Клініка” (“The Clinic”) спостерігаємо цікаве й незвичне поєднання характерних мотивів із різних періодів. З одного боку – це тема життя в мегаполісі. Візит у звичайну клініку насправді є вічним гонінням за часом, змаганням за дрібку уваги серед натовпу пацієнтів. Подаємо даний вірш у оригіналі та в нашому перекладі:

THE CLINIC

Trays and instruments glitter on metal tables.

Girls powered with blank smiles glide though white doors.

The smell of ether clings to melancholy floors.

Loudspeakers with alarming indifference call impersonal names.

Patients wait and wait and wait. They wonder whether time was eligible here or maybe was extinguished like a wicked fire and if phoenixes would rise from ashes.

Nurses with unfeeling features ruthless pencils hurry along eternal corridors.

Doctors squeeze patients' hearts with dainty pliers.

Will time recur after examination?

Will phoenix rise after the doctor's verdict?

Will names be personal? Patients wait and wait [3].

КЛІНІКА

Таці та інструменти виблискують на металевих столах.

Дівчата з блідими усмішками проковзують крізь білі двері.

Запах ефіру чіпляється за меланхолійну підлогу.

Гучномовці незрушно вигукують безособові наймення.

Пацієнти чекають, чекають, чекають. І їм цікаво, чи час тут легальний, чи може він був погашений, як зловісний вогонь і чи фенікси знову постануть із попелу.

Медсестри з байдужими рисами безжальними олівцями поспішають вічними коридорами.

Лікарі стискають серця пацієнтів делікатними затискачами.

Чи час після огляду зцілить нас?

Чи фенікс постане після вердикту?

Чи імена особистими стануть? Пацієнти чекають чекають.

З іншого боку, в описі звичаної клініки проглядає тематика Голокосту. „Чи імена особистими стануть?” – запитує поетеса у вірші, маючи на увазі пацієнтів, які є „безособовими”. Анонімними були й жертви Шоа, чії ідентичності затиралися зумисне. Зловісна

атмосфера коридорів клініки, страх перед втручанням в тіло невідкладно асоціюються із холодом та невідомими загрозами концтаборів. „Лікарі стискають серця пацієнтів” металевими інструментами, вони можуть як зцілити їхні тіла, так і знищити, ті, хто пройшов через жахіття тривалої загрози життю, мають проблему із поверненням довіри до інституцій та до людей загалом. Така криза довіри до різних інституцій загалом симптоматична для вцілілих. „Пацієнти чекають, чекають” – повторення навіює нестерпний стан передчуття невідомого, яке ніяк не настане – мабуть, так Роза Ауслендер передає травму безкінечного очікування в чернівецькому гетто.

Вірш завершується трьома запитаннями: „Чи час після огляду зцілить нас? Чи фенікс постане після вердикту? Чи імена особистими стануть?” – але у відповідь отримуємо ще більше безкінечного чекання. Чи після пережитого час вилікує рани вцілілих? Чи зможе відновитися європейське єврейство після винищення? Чи буде визнана і збережена пам’ять про тих, чий імена загублено? Ці питання ставить Роза Ауслендер собі та усім нам.

Лише підтверджує порівняння клініки із Голокостом образ фенікса, що з’являється наприкінці. Пізніше він стане типовим у творчості Рози Ауслендер. Наведемо одну з найвідоміших її поезій „Час Фенікса” в перекладі Петра Рихла, що дав назву збірці вибраних поезій українською:

Фенікс
народ мій
спалений

воскреслий
під кипарисами
й помаранчами

Мед
найгіркіших бджіл

Соломонова пісня
прадавній пейзаж
горбами окрилений
у відлунні
вічного Єрусалима

За Стіною ридань
час фенікса
палахкоче [1, с. 107].

Серед англомовних поезій зустрічаємо фенікса поряд з іншими двома птахами у вірші “Three birds” („Три птахи“). Вірш складається із трьох строф: перша присвячена горобцю, друга – соловейку, а третя – феніксу. Відповідно, кожен із птахів символізує певну емоцію, яку лірична героїня знаходить у собі та які уживаються між собою в її сутності: горобець – „два крила страху“; соловейко – „одне крило надії, друге крило страху“, літаючи протягом дня аж до заходу сонця, він „спалює крило страху на попіл“, і, зрештою, фенікс – „обидва крила надії“, „закоханий у світло“, „здіймається і споживає плоть світанку“.

В обох поезіях („Заборонене дерево” та „Клініка”) відсутня причина процесів. Авторка не дає нам розуміння, чому і на що пацієнти чекають у лікарні, чому могутнє дерево зосталося понищеним. Про неоголошений вирок і причину покарання йдеться у вірші „В’язень” (“The Prisoner”), що має підзаголовок „Німеччина 1934” (“Germany 1934”). У ньому йдеться про в’язня, що кілька місяців сидить у в’язниці й не знає складу свого злочину. Лише в останній строфі до камери приходять охоронець, що приносить їжу й нарешті відповідає на питання в’язня: „Бо ти – єврей”. Цю відповідь чоловік приймає з полегшенням, бо не почувається винним за такий „гріх”, і майже радіє, що його не звинувачують, приміром, у крадіжці.

Як бачимо, фенікс для Ауслендер є символом надії в найширшому сенсі, і називаючи свій народ феніксом, Ауслендер висловлює віру в його відновлення з попелу. Поезія Рози Ауслендер відрізняється від інших віршів після Голокосту тим, що вона написана „під знаком Шоа”, а не безпосередньо про трагічні події. Її поезії мають узагальнюючий характер, не фіксують реальність, а швидше є безпечним сховком від неї. У вірші „Заборонене дерево” Ауслендер вдалося через персоніфікований образ едемського дерева передати масштабну катастрофу цілого народу „від кордону і до кордону”, але вона ніколи не втрачала надії: понівечене дерево з

упертим корінням – це фенікс, що відродиться з попелу. Англомовний період творчості став періодом кризи, періодом перших спроб і творчого переосмислення пережитих душевних травм, болю і втрат. Але він також став і важливим періодом у загальній еволюції поезики авторки, через який вона дійшла до лапідарного стилю письма, завдяки чому її творчість єнайбільш упізнавана й визнана у світі.

1. *Ауслендер Р.* Час Фенікса / Роза Ауслендер ; [пер. з нім. П. Рихла]. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2011. – 352 с.
2. *Синило Г.* „Я, пережившая ужас, пишу из слов жизнь...” Тема Холокоста в поэзии Розы Ауслендер [Электронный ресурс] / Галина Синило. – Режим доступа : <https://jewishfreedom.jimdo.com/я-пережившая-ужас/>.
3. *Ausländer R.* The Forbidden Tree. Englische Gedichte. – Frankfurt a. M. : Fischer Taschenbuch Verl., 1995. – 282 S.
4. *Birkmeyer J.* Metaphern des Holocaust. Lyrisches Erinnern und Gedenken in Rose Ausländers Werk / Jens Birkmeyer // Rose Ausländer: sprachmächtige Zeugin des 20. Jahrhunderts. Berliner Symposion 2002. – Köln : Rose Ausländer-Stiftung, 2006. – S. 9–23.
5. *Braun H.* “Ich bin fünftausend Jahr jung”. Rose Ausländer. Zu ihrer Biographie / Helmut Braun. – Stuttgart : Radius-Verl., 1999. – 218 S.
6. *Kłanska M.* Zagłada Żydów w poezji Ausländer / Maria Kłanska // Między pamięcią a wyobraźnią. Uniwersum poezji Rose Ausländer. – Wrocław : Oficyna Wydawnictwa ATUT, 2015. – S. 210–236.
7. *Rugart C.* Der Holocaust in der Lyrik Rose Ausländers. Genese einer poetischen und poetologischen Auseinandersetzung. / Claudia Rugart // „Mutterland Wort“. Rose Ausländer 1901–1988. – Üxheim : Gehzeiten Verlag b. r., 1996. – S. 211–247.

МЕТАФОРА ЕВРЕЙСКОГО НАРОДА В АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ПОЭЗИИ РОЗЫ АУСЛЕНДЕР НА ПРИМЕРЕ СТИХОВ “THE FORBIDDEN TREE” И “THE CLINIC”

Ирина Александровна Викирчак

orcid.org/0000-0002-4576-0623

i.vikyrchak@gmail.com

Аспирантка

*Кафедра зарубежной литературы, теории литературы и славянской филологии
Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича
Ул. Коцюбинского, 2, 58012, г. Черновцы, Украина*

Аннотация. Рассматривается образ еврейского народа в англоязычной поэзии Розы Ауслендер. Показано, что основными мотивами этого периода становятся поиски новой идентичности, переживание потери матери и переосмысление ужасов Второй мировой войны и их последствий для еврейского народа и Европы в целом. Анализируются стихотворения „Запретное дерево” и „Клиника”. В частности сделан вывод о том, что в поэтике Розы Ауслендер феникс остается символом надежды и возрождения еврейского народа.

Ключевые слова: Роза Ауслендер, „Запретное дерево”, эмиграция, Нью-Йорк, Холокост, еврейский народ, феникс.

THE METAPHOR OF THE JEWISH PEOPLE IN THE ENGLISH POETRY BY ROSE AUSLÄNDER ON THE EXAMPLE OF THE POEMS “THE FORBIDDEN TREE” AND “THE CLINIC”

Iryna Vikyrchak

orcid.org/0000-0002-4576-0623

i.vikyrchak@gmail.com

Department of World Literature, Theory of Literature and Slavic Philology

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

2 Kotsiubynsky str., 58012, Chernivtsi, Ukraine

Abstract. The article examines the image of the Jewish people in English poetry by Rosa Ausländer. Born in 1901 in Austrian Chernivtsi, a German-speaking poet changes the language of her writing after surviving through the Holocaust and for almost ten years writes in English during the emigration in New York. The main motives of this period are the search for a new identity, the experience of having lost her mother and rethinking the horrors of the Second World War and its consequences for the Jewish people and for Europe in general. English poetry written by Rosa Ausländer between 1947 and 1956 was published by Helmut Braun in 1995 in a collection titled “The Forbidden Tree”. The program poem under the same title depicts a tree from the Garden of Eden maimed by the Nazis, the roots of which, in spite of everything, are strong and “vigorous”. In the poem “The Clinic” the surface motive is the rapid pace of life in the megalopolis, which also belongs to the leading motives of this period of writing and the life of the poetess. However, the images of “impersonal names”, a sense of distrust to state institutions, long waiting for the unknown and a reference to the typical image of the phoenix often used by Ausländer give the reader implicit indications of the Shoah's traumatic experience. In the poetry of Rosa Ausländer, the phoenix remains a symbol of hope and rebirth for the Jewish people.

Key words: Rose Ausländer, “The Forbidden Tree”, Emigration, New York, Holocaust, Jewish People, Phoenix.

References

1. Ausländer R. *Chas feniksa. Virshi ta proza* [The Time of Phoenix. Poems and prose]. Chernivtsi, 2011, 352 p. (in Ukrainian).
2. Sinilo G. “*Ja, pierczyvszaia uzhas, pishu iz slov zhizn*”. *Tema Holokosta v poezii Rozy Auslender*. Available at: <https://jewishfreedom.jimdo.com/я-пережившая-ужас/> (accessed 15 May 2017). (in Russian).
3. Ausländer R. *The Forbidden Tree. Englische Gedichte*. Frankfurt a. M., 1995, 282 S.
4. Birkmeyer J. Metaphern des Holocaust. Lyrisches Erinnern und Gedenken in Rose Ausländers Werk. In: *Rose Ausländer: sprachmächtige Zeugin des 20. Jahrhunderts. Berliner Symposion 2002*. Köln, pp. 9–23.
5. Braun H. “*Ich bin fünftausend Jahr jung*”. *Rose Ausländer. Zu ihrer Biographie*. Stuttgart, 1999, 218 S.
6. Kłanska M. Zagłada Żydów w poezji Ausländer. In: *Między pamięcią a wyobraźnią. Uniwersum poezji Rose Ausländer*. Wrocław, 2015, pp. 210–236.
7. Rugart C. Der Holocaust in der Lyrik Rose Ausländers. Genese einer poetischen und poetologischen Auseinandersetzung. In: “*Mutterland Wort*”. *Rose Ausländer 1901–1988*. Üxheim, 1996, pp. 211–247.

Suggested citation

Vikyrchak I. Metafora yevreiskoho narodu v anhlovniy poezii Rozy Auslender na prykladi virshiv “The Forbidden Tree” ta “The Clinic” [The Metaphor of the Jewish People in the English Poetry by Rose Ausländer on the Example of the Poems “The Forbidden Tree” and “The Clinic”]. *Pytannia literaturoznawstva*, 2017, no. 96, pp. 106–115. (in Ukrainian).

Стаття прийнята до друку 25.10.2017 р.